

- теоретичної і практичної іхтіології: матеріали XIV Міжнародної іхтіологічної наук.-практ. конф., 23-25 вересня 2021 р. Харків: Факт, 2021. С. 192-198.
3. Aftab J., Abid N., Sarwar H., Veneziani M. Environmental ethics, green innovation, and sustainable performance: Exploring the role of environmental leadership and environmental strategy. *Journal of Cleaner Production*, 2022, Volume 378, 134639.
  4. Hertz Y., Madar Z., Hepper B., Gertler A. Glucose metabolism in the common carp (*Cyprinus carpio* L.): the effects of cobalt and chromium. *Aquaculture* 76, 255–267.
  5. Hossein E., Abbas M., Shohreh B. Effects of cobalt as growth promotant on the growth of rainbow trout, *Oncorhynchus mykiss*. *World Aquaculture 2008: Aquaculture for Human Wellbeing – The Asian Perspective*, 19–23 May 2008. Busan, Korea.
  6. Warnken K. W., Davison W., Zhang H., Galceran J., Puy J. In situ measurements of metal complex exchange kinetics in freshwater. *Environ. Sci. Technol.* 41, 3179–3185.
  7. Yee-Duarte J. A., Racotta I. S., Camacho-Mondragón M. A., Roldán-Wong N. T., Carreño-León D. P., Kidd E. S. K. A, Arellano-Martínez M., Contrasting reproductive health of female clams *Megapitaria squalida* from two nearby metal-polluted sites in the Gulf of California: Potential effects of copper, lead, and cobalt, *Marine Pollution Bulletin*, 2020, Volume 160, 111583.

Наталія МЕЛЬНИЧИН

*Здобувачка третього освітньо-наукового рівня вищої освіти
Тернопільського національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка,
Тернопіль, Україна
12021999rik@gmail.com*

НАУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ГАЛИЦЬКОГО СВЯЩЕНОСЛУЖИТЕЛЯ КСЕНОФОНТА СОСЕНКА

Однією із провідних тенденцій у розвитку фольклористики на сучасному етапі є дослідження життя, діяльності та творчості українських діячів науки і культури, праці та здобутки яких залишились поза увагою науковців через ідеологічні обмеження тогочасної радянської влади. До таких вчених належить католицький діяч, етнограф, фольклорист К. Сосенко. Його наукові зацікавлення переважно зосереджувались на дослідженні української фольклорної спадщини, культурних зав'язків праукраїнців із іншими народами. Його напрацювання з цієї тематики є вагомим складовою української фольклористики, оскільки воно охоплює широкі міжкультурні дискурси для аналізу. Як відомо, фольклористика виявляє тісний зв'язок із релігією, бо перша сягає найдавніших часів – формування міфологічного світогляду, котрий із часом трансформується у релігійний, що іноді руйнує чіткі межі між ними. Із плином часу ця відмінність, хоч і стає більш видимою, проте зберігає залишки

«минувшини», формуючи відповідні особливості. Відтак критичне дослідження і трактування релігійного аспекту національної культури часто містить міфологічне підґрунтя.

У статті маємо на меті окреслити багатогранність постаті вченого К. Сосенка, котрий, будучи священнослужителем, представником греко-католицької Церкви в Україні, займався науковою діяльністю, досліджуючи та вивчаючи фольклорне минуле нашого народу, зокрема специфіку побутування традиційних свят календарно-обрядового циклу.

Об'єктом дослідження є науково-релігійна діяльність і спадщина К. Сосенка, а предметом – історико-культурний процес кін. ХІХ – поч. ХХ ст. крізь призму осмислення взаємозв'язку наукових пошуків із релігійною діяльністю вченого.

Кінець ХІХ – початок ХХ ст. став переломним періодом в історії наук, адже у цей час починають формуватися численні течії, напрями, окреслюватися погляди вчених, котрі по-новому прагнули осмислити світ та його категоріальне означення у всіх сферах. У той час під впливом поглядів відомого етнографа Ф. Гребнера як самостійний напрям почала формуватися віденська етнографічна школа, котра водночас була пов'язана із діяльністю католицького священника В. Шмідта. Будучи її очільником, він ставив собі за мету виведення етнографічної науки на такий рівень, щоб вона могла служити церковній догмі як це було у період Середньовіччя, роблячи її «служницею богослов'я». Відтак ключовий момент віденської етнологічної школи полягав у акцентуванні на уявленні про першоначало існування єдиного Бога, Творця світу і людей (монотеїзмі). Образ Бога, за уявленням вченого, був позбавлений будь-яких міфологічних рис і формував предмет релігійного шанування. Усі ж інші форми вірування – анімізм, фетишизм, тотемізм та ін. – на його думку, первісно були відсутні [3, с. 2]. Відтак В. Шмідт у своєму творчому доробку зосереджувався на тому, щоб відновити апріорний образ Бога-Творця без численних домішок інших вторинних, як він вважав, вірувань [5, с. 27]. Чимало науковців поділяли його погляди, працюючи у цьому напрямку.

У той час склалася у просторі української фольклористики та культурології існувала проблема наукової методології: якщо в європейській науці на певних етапах розвитку існували різні школи (міфологічна, антропологічна, етнографічна, культурно-історична, історична, віденська та ін.). Ці тенденції з'являлися в українському науковому середовищі, проте часто із запізненням або не до кінця окреслені.

Відтак К. Сосенко – приклад інакодумця, мислителя, високоосвіченого священника УГКЦ, етнолога, котрий прагнув критично осмислити теорію походження українських свят, вірувань. Проте не відносно до церковної доктрини, а на основі відмінних та спільних рис у міжкультурній взаємодії із іншими народами.

Народився вчений 7 лютого 1861 р. у с. Межигірці Івано-Франківської області. Початкову освіту отримав у м. Галичі, пізніше навчався у гімназії у Станіславі. Оскільки в юнацький період свого життя він любив малювати, то після завершення гімназії поїхав до Польщі, де вступив на третій курс мистецької школи Я. Матейки у м. Кракові. Окрім цього, відвідував курси класичної філософії, історії, археології, польської літератури та анатомії в Академії Мистецтв. Після завершення навчання К. Сосенко переїхав до Львова, де вступив на медичний, філософський і теологічний факультети. Під час навчання на філософському відділенні студіював історію української, польської й німецької літератур, мовознавство, вивчав французьку, німецьку, турецьку, арабську та гербейську мови [2, с. 147].

Після завершення навчання, у 1888 р., його було висвячено на священника в УГКЦ та переведено на парафію у селах Галичини: спочатку сотрудник у Конюхах (1887-1889), пізніше був призначений парохом в с. Солонці біля Львова (1889-1895), згодом у с. Дуліби (1895-1901), а із 1901 р. до кінця життя був служителем в Конюхах. Завдяки йому це село стало високосвідомою округою. Тут він глибоко вивчав літературну і наукову спадщину, перекладав твори закордонних авторів. Проте у 1920 р. його було заарештовано польською військовою владою спочатку за душпастирську, а згодом за культурно-просвітницьку працю і захист українського населення, через що був під загрозою розстрілу [4, с. 24]. Та все ж йому вдалося його уникнути. Після цього К. Сосенко зосереджує увагу і присвячує час науковій діяльності. Його доробок становлять дослідження та аналіз українських релігійних свят, їхні витoki, зв'язок із іншими культурами, їх взаємопроникнення. Він здійснив порівняльний аналіз цих традиції з культурно-релігійними виявами інших народів, висвітливши загальне та відмінне. Головна особливість вченого полягає у тому, що, будучи священнослужителем, представником релігії – християнства, він критично оцінював генезу християнських свят, церковної символіки та багатьох інших релігійних атрибутів. У своїх працях він здійснив переоцінку релігійних святкувань, пояснюючи походження свят в діахронному вияві. Він є автором низки ґрунтовних праць: «Про містику гагілок» (1922 р.), «Праджерело українського релігійного світогляду»

(1923 р.), «Культурно-історична постать староукраїнських свят Різдва і Щедрого Вечора» (1928 р.) та ін. У своїх дослідженнях він простежив зв'язок українських релігійних обрядів, звичаїв, символів, імен зі стародавніми іранськими елементами релігії та культури. На основі цих зіставлень К. Сосенко детально пояснив суть, символіку та містику Різдва та Щедрого вечора, Великодня, Купала та ін. Його дослідження підкреслювали давність українців як одного з найдавніших народів, чим він доводив свої погляди на самостійність і самобутність українського народу на його території. К. Сосенко розглянув і обґрунтував мовну та культурну схожість між українською та староіранською культурами.

Найціннішою науковою працею К. Сосенка є «Культурно-історична постать староукраїнських Свят Різдва й Щедрого Вечора», видана у 1928 р. у Львові, а також статті в часописі «Літературний вісник». Невідомою залишається доля двох інших праць – «Дніпро і Придніпровщина» та «Генега Козаччини», над якими вчений працював до кінця свого життя [1, с. 230].

Завершився його життєвий та творчий шлях на 61-му році життя (17 квітня 1941 р.). Лише після проголошення незалежності України у 1991 р. завдяки зусиллям односельців у с. Конюхах було відкрито меморіальний музей о. К. Сосенка в будинку, де він проживав. Відтак за період свого життя йому не судилося зазнати визнання у науковій сфері через тогочасні реалії – радянську владу, яка переслідувала українського діяча через його релігійні та наукові погляди. На жаль, це стало причиною того, що в сучасному науковому обігу є надто мало інформації про цього вченого, котрий вніс свою лепту в історію української культури та просвітництва.

Постать вченого попри те, що маловідома через тогочасні реалії, є знаковою в українській фольклористиці, етнографії і водночас у релігійному контексті, адже дає нову оцінку для осмислення таких категорій як «церква» – «свята» – «вірування». Його праці є неоціненними дослідженнями витоків міжкультурної взаємодії традицій українського народу з іншими етносами. Він використовував новий на той період метод – культурно-історичний, характерний для віденської етнологічної школи, єдиним представником якої був в Україні. Проте, на жаль, його доробок залишається малодослідженим через складні соціально-політичні обставини його діяльності.

К. Сосенко був у теплих взаєминах з В.Гнатюком та А. Чайковським. Їхні листування частково зберігаються у рукописних фондах Львівської бібліотеки НАН України. Уся наукова діяльність вченого проходила у

с. Конюхи, де він служив як священник і де писав праці. Рівень його освіченості та наукової діяльності засвідчують навіть ті факти, що К. Сосенку часто надходили запрошення на наукові конференції до Лондона, Копенгагена, Берліна та інших міст Європи. Попри те, що він жив далеко від «наукового» світу, писав праці, цінність та актуальність яких залишається до сьогодні, адже вони спрямовані на осмислення генези й традиції української культури, а також підносять на новий рівень осмислення освіченості духовенства та вільнодумства безвідносно до релігійних та політичних ідеологій.

Висновки. Отже, постать вченого К. Сосенка є багатогранною, адже, будучи священнослужителем, представником греко-католицької Церкви в Україні, займався науковою діяльністю, досліджував та вивчав історичне минуле нашого народу, його зв'язок із релігійною обрядовістю, зокрема специфіку побутування традиційних свят календарно-обрядового циклу. Він був представником високоосвіченого духовенства, котрий вмів не лише критично мислити, а й відокремлювати ідеологічні позиції – релігійні, політичні – до безвідносних, апріорних, обстоюючи це у своїх наукових працях. Відтак вивчення творчого доробку К. Сосенка є актуальним на сьогодні і потребує подальших досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дей О. Українські колядки і щедрівки в дослідженнях слов'янських вчених. Слов'янське літературознавство і фольклористика. Київ. Науковий вісник. №2. 1975. С. 220-234.
2. Сокіл Г. Українська фольклористика в Галичині кінця ХІХ – першої третини ХХ століття: історико-теоретичний дискурс: монографія. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2011. 588 с.
3. Сосенко К. Культурно-історична постать староукраїнських свят Різдва і Щедрого вечора. Львів. Накладом автора 1928. 350 с.
4. Токарев С. Віденська школа етнографії. Вісник історичної світової культури. 1958. №3. С. 24-37.
5. Шмідт В. Етнологічний культурний округ. Львів. 1928. 12 с.